

Nacsinák Gergely András

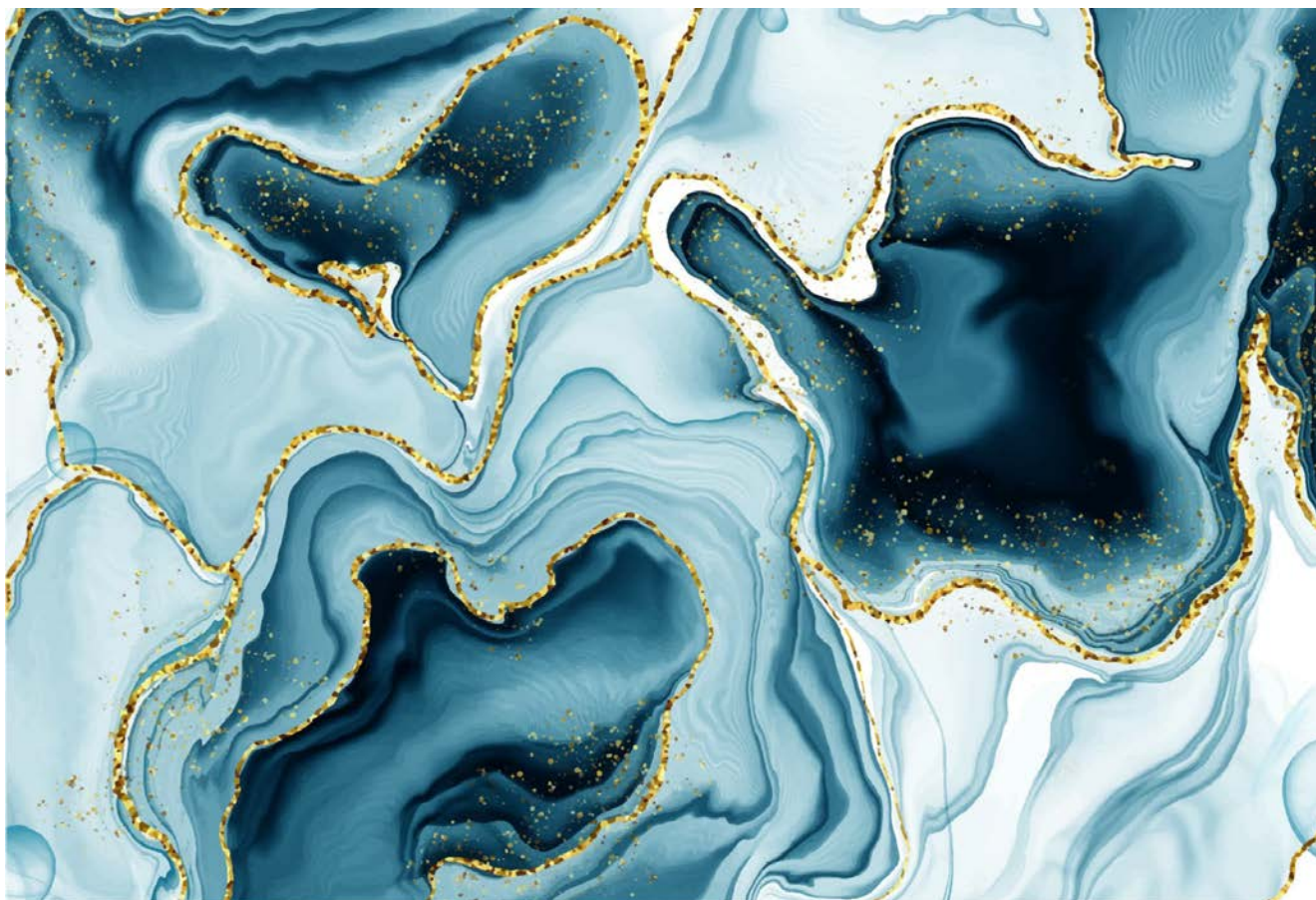
A RÉVÉSZ MESÉJE

2023-09-19 | NOVELLA

Napok óta azon tűnődöm, vajon mit mesélhetett a nyugalmazott, kissé uborkaképű révész a betegágy mellett ülve Fröccsnéni lányának– amennyiben csakugyan ült ott és mesélt, és nem csupán egy távozó, kihunyini készülő lélek lázas víziójáról van szó. Ha utólag nem is deríthető ki teljes bizonyossággal, hogy életének mely epizódjait idézte meg, kizárt, hogy két priznic-csere közt ne emlegette volna fel a Kapitánnyal szövődött barátságának történetét.

Városunk lakói közül valójában egyedül a révész ápolt közvetlen kapcsolatot a folyóval. Ami – jobban belegondolva – elég különös, mert a folyó képlékeny szalagja az utolsó házaktól jó kőhajításnyira kanyarog: mindössze a folyóvölgy felé hajló mezők, a vonatsín rozsdás töltése, arrébb pedig szittyós rétek választják el a füzekkel, csalánossal, sással szegett partot tőlünk – az utat mégis egyedül a révész tette meg nap mint nap, ha ugyan nem töltötte az éjszakát a folyóparti kalyibában, ahogy nyaranta gyakran történt. Rejtély az is, egyáltalán miért volt ott a rév: emberemlékezet óta senki nem használta, hepehupás, gazverte földút, jóformán csak ösvény vezet oda. Városunk lakói nemigen szívlelik a túlpartot – mindenünk megvan itt, szokták mondani vállvonogatva, minek bajlódni az átkeléssel, a vasút is ezen az oldalon fut, a szántóföldek is itt vannak, az országút úgyszintén, minek csónakázással vesződni? A rév létére voltaképp egyetlen észszerű magyarázat az az állami rendelet, melynek értelmében meghatározott folyamkilométerenként biztosítani kell az átjutás lehetőségét híddal vagy révvel – na nem, borzongtak meg a városatyák, hidat semmiképp, még csak az kéne, legyen akkor inkább a rév. Még akkor is, ha csak amolyan tessék-lássék rév az: egy sajka, két stég, egy kalyiba „raktárhelyiség” és „dohányozni tilos”-felirattal, valamint egy révész. Szó se róla, a folyó a város egy-egy pontjáról nézvést üdítő látvány, a városháza balkonjáról kimondottan jól fest, ahogy elegáns, csillogó kanyarokat rajzol a dombok közé; néhanap idáig hozza a szél a víz fanyar illatát, de ez bőven elég. Még csak látni vagy szagolni sem kell, elég nekünk a folyó tudata, hogy ott van valahol a házakon túl, nem elérhetetlenül messze, de nem is kellemetlenül közel, és ezért fizetjük a révészt, ha már úgyszintén van rá egy valamikori rendelet.

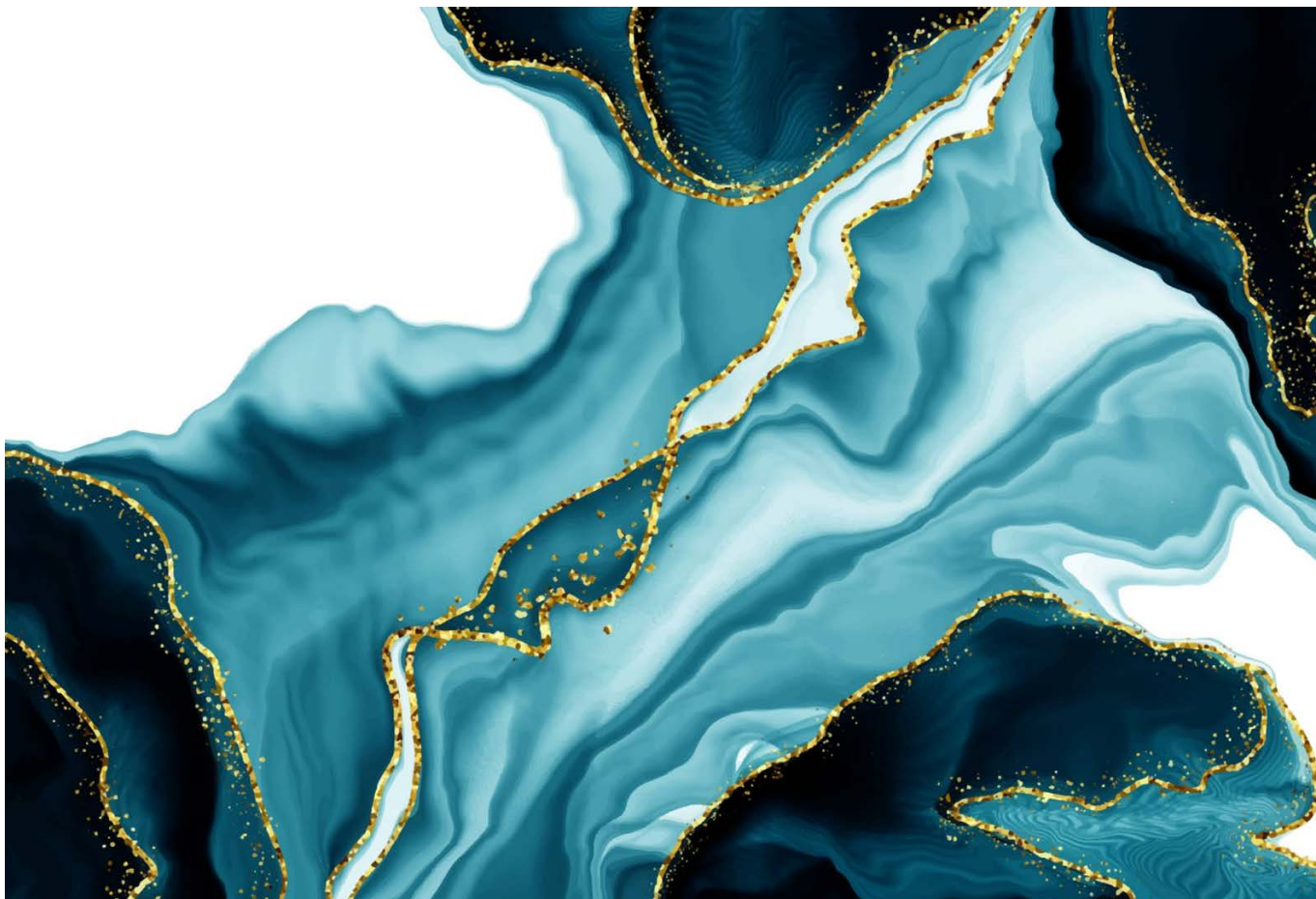

Ezek után el lehet képzelni – mondta a révész, borogatást cserélve a lány homlokán –, el lehet képzelni, mennyire volt eseménydús életem az átkelőnél. Semennyire. Eseményhiányos annál inkább. Ülni naphosszat, háttal a partnak, arccal a folyónak; nézni a folyót, mely idő meg víz, hol ezen a parton rostokolva, hol a másikon; nézni a zavartalan áramlást, a színjátszó felszínt, a felhőket, ahogy a folyóra inni járnak, a vízben megmártózó eget; nagy ritkán átvinni egy-egy furcsa alakot a túlpartra, ki tudja, mi célból, és soha többet nem látni őket viszont; csak néhány arc marad belőlük, és tudni, hogy elveszünk mi is, mint a folyó, és az arcok is elfutnak, mint a víz; mindig háttal a parton zajló izgalmaknak, amikről az egész város beszél majd este, neked pedig fogalmad sem lesz semmiről. Kész szerencse, hogy az egyik parton ott a város, a másikon meg nincsen semmi, különben egy idő után azt sem tudtam volna eldönteni, melyik az innenső part és melyik a túlsó: egyszerűen összemosódtak volna bennem a partok, mindegy, itt vagyok-e vagy ott, és biztosan megháborodom. Állítólag gyakran megesik a révészekkel. Az ember elbizonytalanodik, vajon a túlsó part-e az csakugyan, ahol kicsit másképpen vannak a dolgok – ahogy a városbeliek

mondják –, vagy éppenséggel az innenső az. Mégsem panaszkodhatom, mert egy kiváltságban igenis részem volt. Az egyforma napok sora, a vizek szakadatlan vonulása meghosszabbította számomra az időt. Amit mások úgy kuporgatnak össze ügybuzgó hétköznapijaink morzsáiból, abból én fölösleggel rendelkeztem, bőséges fölösleggel. Néha átkozott volt ez a túl bőség, csak nyeltem, mint a próbaregget, máskor meg édes volt, kimondhatatlanul édes és súlytalan. Megértettem, hogy a folyó ajándéka ez, cserébe mindazért, amit elvett. Ha találkoztam volna az életben másik révésszel, biztosan megkérdem tőle, van-e hasonló tapasztalata. De nem hogy révésszel, alig találkoztam bárki emberfiával. Ezért álltak olyan nagy becsben a ritka kivételek.

Ha majd e sorokat olvassák, városunk alapvetően jóérzésű polgáraiban alighanem valami lelki-furdalás-féle támad: mert hát igaz, ami igaz, nemigen vetett ügyet senki a révészre, főleg nem barátkozott vele senki sem. A folyóval szembeni fenntartások átragadtak valamelyest a révészre is, mintha a folyó, összes kétes áthallásával egyetemben a révész alakjában be-begyalogolt volna a városba, ahol kalapot emelint, fröccsöt iszik, bevásárol, tereferél, de mindenki tudja, voltaképp miről van szó – az emberek respektussal, de tartózkodóan viszonyultak hozzá, és bizonyára meg is könnyebbültek valamelyest, amikor visszaballagott az állomáshelyére. Nem mintha lett volna ebben a távolságtartásban bármi szándékosság. Öntudatlanul is következetes volt.

Nos hát, a Kapitány – mondta a révész, miközben mérlegelte, pipára gyújtson-e, mint szokott, valahányszor újramesélte ezt a történetet önmagának, végül arra jutott, betegágy mellett mégsem illik dohányozni. Még akkor sem, ha esetleg ez egy képzelt betegágy, képzelt virrasztás, Fröccsnéni lányának elméjében moco-rog ez az egész jelenet; csak odaképzeld valakit maga mellé, mert fél, és mert hiányzik neki a papája. A révész elhessegette magától a habókos ötletet, és igyekezett a mesélésre koncentrálni: hátha lesz valami a történetben, ami visszahúzza a lányt az eszmélet innenső partjaira. Most légy igazi révész, gondolta, most mutasd meg, hogy nem hiába ültél a folyóparton negyven éven át.

A Kapitány. Fess ember volt, falun az ilyenre szokás rámondani, hogy szép szál legény. Az Isten is kapitánynak teremtette, inas, ruganyos léptű, metsző tekintetű, fél fejvel magasabb mindenkinél, ilyen alkatú férfit bajos is volna segédnek alkalmazni, hivatali íróasztal mögé besuvasztani. Komornyikok, államfők, tengerészek születnek ilyen egyenes háttal. És éppen ez volt a bökkenő. Ez a kapitány tengerre termett: dacolni az üstököt cibáló orkánokkal, emeletmagas hullámfaloknak nekimenni, készülő lázadást letörni, rumillatú kikötőkben tenni a szépet darázsderekú nőknek, kiknek szeme zsarátnokként pislákol a kék éjszakában. Hát ő nem tette. Folyami hajó kapitánya volt ugyanis, a sors valami láthatatlan tükörben próbálgatott fintora folytán. Támadnak ugyan a folyón is viharok, ezek alattomosak, de ritkán heroikusak. A folyami kikötők álmosak, rum helyett sör- és halpikkelyszagúak, és ritkán forognak bennük egzotikus küllemű hölgyek darázsderekkel. Mit ne mondjak, a Kapitány az uszályok passzentos fülkéiben, két part közé ékelve nem volt a helyén.

Útjaink egy időben gyakran keresztezték egymást, a szó szoros értelmében. Mert tudni kell, hogy létezik egyfajta hallgatólagos rangsor a vizek napszamosai közt. Ennek a ranglétrának legfelső fokán a tengerjárók foglalnak helyet: nem kell, hogy ezertonnás óceánjáró kapitánya, tisztje vagy navigátora légy, a legutolsó olajos nyakú gépész is előrébb való egy folyami hajósnál, egyszerűen azért, mert tenger van az ülepe alatt. A folyami hajózás más tészta. Az óceánjárók egyetlen célja és sikere: elérni a partot. A folyók hajósainak ezt az egyet kell lehetőleg elkerülniük. De még a folyami hajósok közt is legutolsó helyen áll a révész. Sokan nem is számítják őt a vízi emberek közé, elvégre több időt tölt szárazon, mint vízen. Utazni sem igen utazik: biliárdgolyó-módra csapódik oda meg vissza a partfalak között, mint valami tétova visszhang. De mindegy is, a lényeg, hogy a Kapitányt egy ködös októberi hajnalon alaposan megrézfálta a folyó: egy holtágba csalogatta, a holtágban homokpadot terített alája – nem mondanám, hogy a hajó zátonyra futott, csak épp megpihent kicsit a homokpadon, aztán se előre, se hátra. Hallva a tülkölést a ködben, leveztem a holtáig, aztán a parthoz rögzített csörlőkkel nagy óvatosan leigazítottuk a homokpadról a bárkát. Így kezdődött az ismeretségünk. Attól kezdve, ha erre vitt az útja, évente egy vagy két alkalommal, sosem mulasztott el horgonyt vetni a révnél, hozott ezt-azt, szivart, pipadohányt, címeres zsebkést, egzotikus italokat. Beszélgettünk, halat sütöttünk, felöntöttünk a garatra, hogy aztán kellőképp sistergő kedéllyel a városba caplassunk, tovább görbíteni az estét. A szesz nemigen fogott rajta: ugyanolyan szálegyenes derékkal tért vissza a hajóra, ahogyan elhagyta, ugyanolyan makulátlan fehér volt az inge, ropogós a gallérja, felöltőjén a rézpitykék ugyanúgy villogtak: nem gyúrte meg sem az éjszaka, sem a hajnali pára, s mire én napkelte-tájban magamhoz tértem a kunyhóbeli priccsen, a hajónak a Kapitánnyal együtt már nyoma sem volt. És hogy tudott mesélni! Mert az igaz, hogy az este egy bizonyos pontján mindig fölemlegette balszerencsáját: sorsa arra kárhoztatta, hogy örökös ingajáratban közlekedjen forrás és torkolat között, de még így is jobban járt nálam. Mert a folyók behálózzák a világot, eljutnak minden szegletébe, sokféle kanyarognak közben, sokféle városon keresztül, aki akarja, megtalálja a szerencsáját az efféle szüntelen ingajáratban is. Nézzen csak rám, vigasztaltam a nekikeseredett Kapitányt, a révész csakugyan ketrecbe zárt bestiához hasonló, útja másból sem áll, mint odából és visszából, faltól falig, ahogy a tigris járkál fel és alá a rácsok közt. Így

próbáltam lelket önteni belé, de közben jól megjegyeztem magamnak a dolgot: ha akarom, mondtam magamnak, ha nem vagyok egészen mihaszna, megtalálhatom én is a szerencsémet, akár egy ilyen szűkre szabott ingajáratban is.

Aztán egy alkalommal, sok évre rá, mégiscsak kibökte, mi nyomja a szívét igazán. A folyami hajós eljut a folyó torkolatáig. Alatta meglassul a víz, tiszteletteljesen hátrébb húzódnak a partok, és a madarak énekébe a távolból sirályvijjogás vegyül. Érezni a levegőben, hogy valami nagy dolog készülődik – és akkor a part maradékát egyszer csak elnyeli a horizont, a hajó orra előtt pedig kitárul a tenger. A brakkvízben a folyó hordalékos, iszapszagú zöldesbarnája feloldódik a tenger kékségében; a hullámok másképpen simítják végig a hajó oldalát, mint addig, és a fodrozódó nyugalmat egy-egy csillámló delfinhát felbukkanása töri meg. És éppen ekkor, ebben a végtelen könnyűségben következik el a legnehezebb pillanat. A folyami hajós ahelyett, hogy egyenesen továbbhajózna, kénytelen jobbra vagy balra tekerni a kormánykereket, a legutolsó folyami kikötő irányába. Hajóját nem tengerre tervezték, őt magát nem a végtelenre képezték ki, hanem a végesre. Megbízása van, felelőssége van, épségben

le kell szállítani az árut. Így mindig csupán egyetlen pillantás jut neki a tengerből, egyetlenegy feledhetetlen pillantás, mielőtt újból a part felé fordítaná hajója orrát, a part felé, mely kitartón kíséri végig minden egyes útján, minden egyes út minden egyes állomásán.

Ekkorra rendszerint már többen is hallgattak minket: a bár, ahová szokásunk volt betérni, elcsöndesedett. Mindenki a Kapitányt nézte, a nők is, persze főleg a nők, engem meg csendben kerülgetett a guta, hogy ez a szép szál ember még életének nagy nyavalyájából, örökös kudarcából is milyen szép csöndet tud csiholni. Azután persze kérdezgetni kezdtek, mégis merre járt, mifélek azok a partok, ő pedig minden évben más és más történetekkel hozakodott elő, amelyekből kitűnt, hogy azért a partok is szolgálnak némi változatossággal, mármint az ő partjai. Olyan nevű városokban járt, hogy meg se tudtam jegyezni, lehet, hogy nincsenek is ilyen nevű városok, annyiféle történettel a zubbonyában közlekedett, hogy amilyen irigy állat az ember, meg is utáltam volna, ha nem mesél olyan remekül; és persze ha nem vetül ezeknek a meséknek a fényéből valami rám is, barátjára és megmentőjére, máskülönben szerencsétlen flótásra. De nem utáltam meg, habár észrevettem, hogy nyugodt tekintete közben mindent fölmér, mindenhová behatol, hogy innen is, onnan is fölcsippentsen, magával vigyen valamit; eleinte azt hittem, a nőket nézi, mint minden rendes hajós, de nem, ő ezt az egészet nézte – és megértettem, hogy mi is egy történet leszünk majd egy másik városban, egy másik estén, egy másik ilyesféle bárban összeverődött társaság számára.

Ne haragudj rám, barátom, mondta, és megszorította vállamat, miközben visszafelé bandukoltunk a dűlőúton, ne haragudj, ha sokat jár a szám, engem a történetek menthetnek meg, mert a történetek pótolják a tengert.

Azután az egyik évben nem jött. És nem jött a következőben sem. Arra gondoltam, hátha megházasodott. Hátha valamelyik nemlétező vagy megjegyezhetetlen nevű városban talált egy asszonyt, akinek tekintetében viszontlátta a tengert. Kikötött, rátalált a tengerszemű asszonyra, hajának hullámozása feledtette vele a rutint, és nem érezte többé, hogy muszáj jobbra vagy balra tekerni a kormányt. Bizonyára elvette a nőt feleségül, és nem nézett többé a folyó felé, míg gyerekei nem születtek, először egy fiú, aztán egy lány, nekik meg kellett mutatni a vizet, a parthoz hurkolt, rakodásra kész, színes hajókat. Lesétáltak hát, hosszan ácsorogtak a parton, de a folyó már nem hívta őt, csak rámosolygott erre az egészre, és hazatértek. Erről ábrándoztam a révnél ültömben, arccal a folyó felé, akármelyik parton várakozva; és olyan volt, mintha kicsit én is megházasodtam volna, és kézen fogva vezetgetnék egy vagy két kisgyereket, ügyelve, hogy fel ne bukjanak a rakpart kövein.

Aztán a negyedik vagy ötödik évben egy nyár eleji estén felbukkant a hajója a folyó kanyarulatában. Lehorgonyozott a mély részen, ahol szokott, a legénységre ráparancsolt, hogy maradjanak a hajón, ő pedig partra szállt – de jaj, hiába volt

makulátlan a zubbony, a rézgombok megkoptak rajta: a kapitányi sapka ellenére is látszott, hogy megőszült, válla megereszkedett, léptei elbizonytalanodtak. A régi szívélyességgel üdvözöltük egymást, de láttam szemében a kétséget, vajon észrevettem-e rajta a változást, és mit szólok hozzá. Nem mutattam, mennyire megrendített. Főképpen az, hogy ezzel az én elálmodozott életem is egy csapásra odalett abban az ismeretlen városban, szertefoszlott gyerekestül, rakpartostul, mindenestül. Tüzet raktam, halat sütöttünk, mint régen, egy palack ürmösbor is előkerült valahonnét, ittunk, de meggyőződés nélkül, és szavaink nemigen találták az utat egymáshoz.

Amikor nem bírtam tovább, a szemébe néztem, megszorítottam a vállát, ahogy ő szokta az enyémet, és azt mondtam: most már beszélj, barátom. Mondd el, mi tartóztatott, mert eddig csak a szúnyogoknak beszéltünk.

Elkomorult, de nem tiltakozott.

Elkoptak bennem a kikötők – vontá meg a vállát. – Bárhová megyek, most már ugyanazokat az embereket találom mindenütt, ugyanazokat a házakat, egyforma templomokat és tereket, és főleg egyforma nőket; egyformák a rakpartok, az ételek íze ugyanolyan, és én is már csak ugyanazokat a történeteket tudom elmondani újra meg újra. Rettenetes – rázta meg a fejét csüggedten –, rettenetes érzés, hogy partok közé szorult a világ, mindig is ettől félttem, hogy előbb-utóbb csak partokat látok mindenütt. Én meguntam őket, és ők is meguntak engem, nézz rám!

Akkor ideje volna tengerre szállni, nem igaz? – kacsintottam.

Nem tehetem – rázta a fejét. – Az utolsó, a döntő pillanatban úgyis mindig megfordítom a hajót.

De hát miért? – faggatóztam. – Annyi hajó van még a világon, amelyik csak egy rátermett kapitányra vár... és annyiféle kikötő.

Egy pillanatig, mintha habozna, tűnődve vizsgálta a tűz fényénél hosszú, erős ujjait. Azután legyintett, és belenyúlt kapitányi zubbonya egyik zsebébe.

Egy fényképet húzott elő: szemlátomást nem ma készült fotográfiát, a pereme megsárgult, felpöndörödött, színei kifakultak. Mosolygó hölgyet ábrázolt, kedves arcvonásokkal, virágoskertben állva; formás teremtés, akartam volna megjegyezni épp, de akkor egy másik zsebbe nyúlt – mindig ámultam, mennyi kisebb-nagyobb zseb fér el egy ilyen kapitányi felöltőn –, és előhúzott egy másik képet, fiatal nő, talán egy vendéglő asztalánál ülve, összekulcsolt kezének fedezékéből incelkedve néz a

kamerába. Azután előkotort egy harmadikat, egy negyediket, és sorban a kezembe adta, hullámos hajú szőkeségek, nyúlánk bakfisok, nem épp egzotikus, de a maguk módján mutatós asszonyok, öt, hat, azután már nem számoltam, de idővel kiürültek a zsebek, és a Kapitány még sokkal görnyedtebbnek és kimerültebbnek tűnt, mint azelőtt. A parázs erőtlen fényénél szemügyre vettem a fényképeket, kerestem bennük valami közöset, olyan vonást, ami egyetlen történetté fűzné ezt a sok-sok különféle arcot, de ilyet sehogy se találtam – más ruhák, más napszakok, más temperamentumok, életkorok, merőben különböző tekintetek néztek vissza rám: még a fotópapír, a képek mérete és minősége sem volt ugyanolyan. Tanácstalanul pillantottam a Kapitányra.

Összes valaha volt szerelmem – mondta a Kapitány. – Itt vannak, velem utaznak majdnem mind. Egyetlenegyről nincs képem, a legelső szerelemről, de az ő vonásaira fénykép nélkül is emlékszem. Nos, miattuk fordul a hajó orra végül mindig a part felé.

És... elvetted valaha valamelyiket? – kockáztattam meg, bár sejtve a választ. – Vár rád közülük egyvalaki is, valamelyik elmesélt kikötőben?

Még csak az kéne – rázkódott össze a Kapitány. – Igyekszem semmit sem hallani róluk; úgy tudom, annak rendje-módja szerint megházasodott mindegyik, élik a boldogság mércéjével nem mérhető, de révbe jutott életüket, belakták napjaikat, otthonra leltek az időben: gyerekeik születtek, szüleiket eltemették, meggyökereztek valahol, valakik oldalán. Nem érdekel. Alighanem szeretőket is tartanak, már amelyik, mások vakbuzgó hívők lettek, némelyik talán egyszerre mind a kettő, de kötve hiszem, hogy valaha is gondolnának rám, talán ha egy-egy zaklatottabb éjszakán. Én azonban a mai napig szeretem őket, mindegyiküket másféle, csakis neki szóló szerelemmel.

Értem már, bólintottam.

Dehogy érted, horkant fel. – Eddig elkísértek, amerre jártam. Zúzmarás hajnalokon a kapitányi fülkében ők melengettek; eszelős hullámverésben ők tartottak meg szálegyenesen, míg mindenki más jobbra-balra dőlt, mint a tekebábuk; miattuk volt minden egyes gombom makulátlan fényes. Nem tudom, mi történhetett. Én kifakultam, de nézd, a képek – mutatott a fotókra –, a fotók, amik egykor mind fekete-fehérek voltak, színesedni kezdtek.

Én mégis értem – makacsoltam meg magamat. – Hogyan is lehetnék a barátod, ha nem érteném. Ahhoz, hogy kijuss a tengerre, tudni kell búcsút inteni a partnak. Akármilyen partok legyenek is.

Ezt mondtam, és egy könnyű mozdulattal a pislákoló tűzbe dobtam az összes képet. A Kapitány felnyögött, de a parázs pillanatok alatt fölfalta az arcokat, mielőtt bármit is tehetett volna. Elszörnyedve nézett rám, de aztán nyugalmat erőltetett magára.

Elárultál, mondta.

Dehogyis – ráztam a fejem. – Éppen hogy megmentettelek.

Egy bottal belepiszkáltam a feléledő lángokba, majd az elhamvadt fényképekből kis parazsat gyűjtve megtömtem a pipámat dohánnyal, és átnyújtottam neki.

Szívd el – biztattam. – Rajta, szívd csak el.

Habozott, de azután elfogadta. A pipa jól szelelt, felizzott a parázs, és ahogy szívta, láttam, ahogy a rézpitykék sorban egymás után felragyognak a kabátján, mint a csillagok.

Azóta sem tudom – sóhajtott a révész, aggodalmasan figyelve a lány láztól fényes homlokát –, azóta sem tudom, helyesen cselekedtem-e.

Volt-e valami ebben a történetben, ami segített Fröccsnéni lányának visszatalálni az innenső partra, vagy sem – ki tudná megmondani? Ahhoz mindenekelőtt a révésznek kellett volna tisztában lennie vele, melyik part az innenső, melyik a túlsó, ki honnan és hová tart éppen; de mint láthattuk, ebbéli meggyőződése elég ingatag lábakon állt. Érezte ezt ő maga is, és tanácstalanul meredt az ablak másik oldalán az alkonyattá alvadó délutánra. Odakint semmi sem mozdult: egy-két tücsök ciripelt, és a lebegő madáretetők ringatóztak a meg-meginduló, könnyű esti szélben. Fölöttük sötétkék angyalszárnyként terült szét az égbolton az éjszaka.

kép | vecteezy.com